

19.68x24.6	31	54	עמוד	הארץ - מוסף הארץ	25/01/2013	35447167-7
שומרי הסף טר - 738420						

חברה / אווה אילון

מותחן סוציולוגי

הסודיות, שהפכה ערך מקודש בחברה הישראלית ובמדינה היהודית, עיוותה את הנורמות באופן כזה שאיננו יכולים עוד להבחין בין טוב לרע, בין מוסרי ללא מוסרי, בין הגנה לאלימות חסרת מעצורים

כרצח הזועתי של אשתו השלישית. בראיון שנערך עמה, הסבירה וקוטסקי: "הקשר שלנו היה נהדר... הוא אמר לי שהיה סוכן מוסד במשך 25 שנה, שעבד ב"חידת חיטול מיוחדת. הוא סיפר על משימות באיראן, עיראק וטורקיה, ואני האמנתי לו... כשישה חודשים לפני שג'ני נרצחה הוא התחיל לספר לי על משימת חיטול בארצות הברית והביע עניין בחומרים שיכולים להרוג בלי להשאיר עקבות... אמרתי לו כל מה שאני יודעת. הרגשתי שאני משרתת את המדינה".

הפרשה הזאת כוללת את כל האלמנטים המרכיבים סרט ליגה ז': אהבה בין ילד הארץ לאשה רוסייה, האמון שניתן והופר, זיוף המשרה היוקרתית בסוכנות ממשלתית רבת עוצמה, רצח של בת זוג, האיום מצד אייבי המדינה, השירות החשאי. מתברר ששתי נשוי תיו הקורמות של הגבר הזה מתו בנסיבות דומות, אך הוא הצליח להתל במשטרה על אף קווי הרמיון המודים בין מותן בטרם עת של הנשים, והצליח להתחזות במשך שש שנים לחברה המסוד של מריה בעודו נשוי לאשה אחרת, בזמן שהוא מגלם סוכן סודי של המוסד. הסיפור מערב ז'אנרים שונים - דרמה מינית זולה, רצח ברם קר, סיפורו של נוכל, דרמה לאומית בהילוך גבוה. אבל מה שמעניין ואפילו מרתק בסיפור הוא הדרך שבה הוא משקף תחושה מוצקה של נורמליות בחברה הישראלית.

לסיפור יש שתי רמות: הברויה (מה שהגבר התחז זה אליו), והאמיתית (מה שהוא היה באמת). המשיחיה והציבור מעוניינים ברובד האמיתי - מי הוא היה באמת, מה באמת עשה או לא עשה, העובדות האמיתיות של סיפור הרצח. הסוציולוגים מתעניינים בממד הברוי של הסיפור - כלומר, כיצד נוצרת מראית העין של הנורמליות, הן עבור ר"ד וקוטסקי והן עבור הקורא הפשוט של הסיפור.

איך יכולה אשה שנראית נורמלית על פי כל קנה מידה שבעולם, אורחית נאמנה, להפוך בלא ידיעתה לשותפה לרצח נתעזב? כי האיש הזה, שמעון קופר, פנה לאיזושהי תפיסה רוחות של נורמליות.

מריה וקוטסקי היא רופאה מרדימה המחויבת למקצוע שלה. מקצועות הרפואה הם המוסדרים ביותר מכל המקצועות. בהגדרתו, מקצוע הרפואה רודש מידה מקסימלית של דאגה מוסרית לחייהם של בני אדם. רופא הוא אדם שהתחייב להוקיר חיי אדם ולהצילם, והוכשר לכך. מעטים הם תחומי ההתמחות הרפואיים הדורשים אמון כמו תחום ההרדמה. הרופא המרדים צריך להביא את המטופל למצב של חוסר הכרה כדי למנוע ממנו לחוש כאב, וגם מחזיר אותו אל החיים לאחר תרדמת שנראית כמו מוות. כיצד יכלה אותה רופאה, שחונכה על ערך החיים, להפוך (ולא ידע"תה) לשותפה לפשע? כמובן, הקורא שיתעצל ויעדיף את קיצורי הדרך, יחשוב שהתשובה לכך פשוטה וכי מקודה בפגם נפשי של אותה אשה. עיתונאי ערוץ 2 שאלו את ר"ד וקוטסקי ללא רחמים: "אז מה, את

ני מוסלמי בן 17, החליט להציל את בני משפחת מנדיל היהודית שנמלטה לאלבניה במלחמת העולם השנייה, הוא הפך למודל לחיקוי בכפרו ותושבים רבים אחרים החלו להחביא יהודים גם כן. אבל בדרך כלל, נורמות קשורות למוסדות חזיקים. לדוגמה, מוסד הפטריארכיה - הקשר למוסד הנישואים - התיר לגברים לקיים יחסי מין מחוץ לנישואים, אך אסר זאת על הנשים. יתרה מזאת, מוסד הנישואים, שבמצמו קשור למוסד הקניין הפרטי, הופך לנורמה שבמסגרתה מתוגות נשים לא נשואות כ"רווקות זקנות". מוסדות יכולים להקפיד על מנגנונים נאותים לקיומה של נורמה; החל במנגנונים רשמיים (כתי כלא, קנסות וכדומה) וכלה בעושים לא רשמיים (לעג, תיוג, השפלה, נידוי). בסופו של דבר, הנורמה משוחזרת במגוון נרחב של הקשרים חברתיים ותרבותיים. החזרה הזאת היא שמעניקה לה כוח, הופכת אותה לתכונה בלתי נראית ורבת השפעה על דרך חשיבתנו. לדוגמה, ספרי הבלשים והסרטים חוזרים אינספור פעמים על הנורמות הנהוגות במערכת המשפט, במערכת החינוך ובמוסד המשטרה, כלומר שפשעים ועבירות ראויים לגינוי, הם יתגלו והמבצעים יבואו על עונשם.

מדוע מדינות או ארגונים שונים זה מזה בצורה כה דרסטית במבנה הנורמטיבי? מדוע יש מדינות שבהן נהוג לתת שוחר, ומדינות אחרות שבהן שוחר נחשב להפרה מתועבת של אמון הציבור? מדוע במדינות מסוימות, כשפוליטיקאי נתפס בשקר הוא מתפטר, ואילו באחרות (כמו שלנו) שקר נתפס כחלק שגרתי מההתנהלות הציבורית? התשובה לשתי השאלות האלה היא לא שלמדינה אחת יש נורמות ולאחרות לא, אלא שבשני ההקשרים מדובר במוסדות שונים המעצבים כל אחד את הנורמות של המדינות.

● ● ●

מריה וקוטסקי היא רופאה ממוצא רוסי שעלתה ל"ישראל לפני שנים רבות. היא עוברת כרופאה מרדימה בבית חולים בישראל. לפני כשש שנים, היא פגשה גבר - שמעון קופר - שהיה בעברו, כך סיפר לה, סוכן מוסד, שירות הביון היוקרתי של ישראל. הוא טען, שכרבים מחברי הארגון, הופקד בידיו מידע סודי ביותר והוטלו עליו משימות רבות, קשות ור"גישות, שבחלקן היה מעורב בחיטול אייבי המדינה. יום אחד הוא ביקש ממריה לעזור לו להשלים משימה מסוכנת. עליו לחסל את אחד מאייבי המדינה. הוא ביקש ממריה את עזרתה, כי המוסד הורה לו להשלים משימה זו לברו: עליו להשיג רעל שיכול להרוג מבלי להשאיר עקבות. בהיותה רופאה מרדימה, מספקת לו ר"ד מריה וקוטסקי את החומר שביקש, בהבינה היטב שהוא יכול להמית אדם, ואכן ימית אדם. כעבור כמה חודשים היא נעצרת על סיוע לבן זוגה במה שהתברר

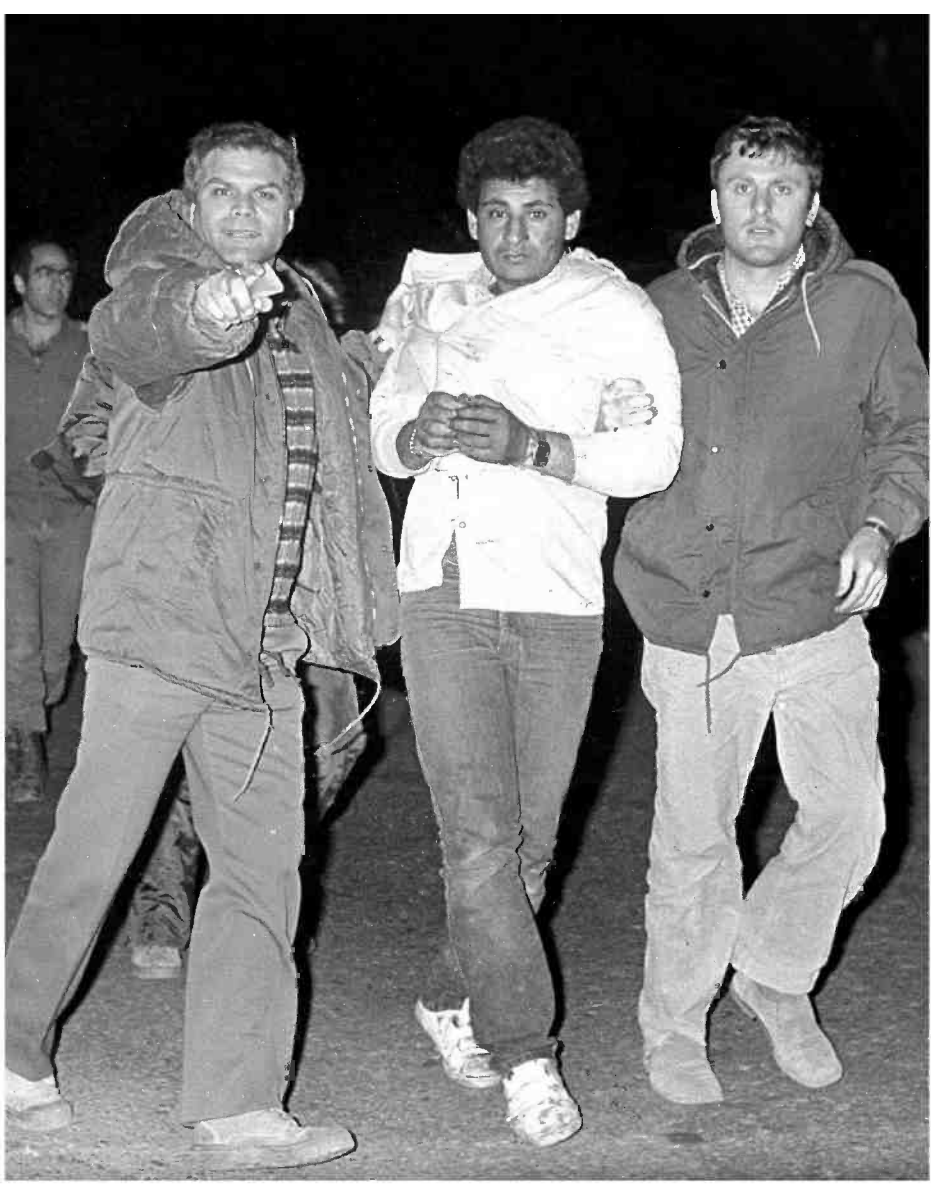
● ● נורמות הן ישירות בלתי נראות אך בעלות ערך צמח. הן קיימות ככל קבוצת השתייכות חברתית ומהוות את הבסיס להתנהגותם של רוב בני האדם; גם אם לא באופן מודע, הן מאלצות אותנו לפעול בדרכים צפויות. הן מורות לנו להחזיר ארנק אבוד לבעליו; לקום בפני וקן; לא להירחף בתור. נורמות הן הקול השקט בתוכנו שדורש מאיתנו להיות טובים, הגונים ומכובדים.

מסיבה זו, נורמות הן הגביע הקדוש של הסוציולוגים. אחת השאלות המסקרנות ביותר שעליהן מתנהגים באופן רומה וצפוי, אפילו כשאף אחר, על פניו, אינו מכריח אותם? התשובה פשוטה: באמצעות הנורמות הם לומדים וסופגים מסביבתם. יתרה מכך, באמצעות היכולת להבחין בנורמות, אנשים מתאימים את עצמם לתנאי החברות בקבוצה. כשאנו מפנימים נורמה של קבוצה, אנחנו רוכשים מעין חיישנים מובנים המסייעים לנו להבין ללא מאמץ מה מותר ומה אסור, מה מוסרי ומה לא מוסרי. מסיבה זו, השינוי הנורמטיבי מעניין כל כך: מה גורם לנורמות מסוימות לאבד רלוונטיות ולנורמות אחרות להפציע ולהתחזק?

לדוגמה, במחקריו רבי ההשפעה הראה הסוציולוג נורברט אליאס כי בימי הביניים המאוחרים ותקופת הרנסנס המוקדמת "הומצאו" נורמות חדשות, ובהן האיסור (החדש) לאכול ביריים; ליטול אוכל מצלחת משותפת באותן אצבעות שמתו אף מנוול; להפליץ או לגהק בפומבי; להטיל צרכים בקרבת אחרים וכיוצא באלה. מה שנחשב לנורמות חרות במאה ה-15 נתפס היום כטבעי כל כך, עד שכלל איננו רואים את ההתנהגות הזאת כנובעת מנורמות. נורמות חזקות הופכות לחלק מהשגרה עד שכלל איננו מבחינים בהן. הן משמשות מעין מסגרת שבתוכה אנו מארגנים את התנהגותנו ורגשותינו: איננו רואים את המסגרת, אך היא מגבילה את מעשינו ומעצבת את מה שאנחנו רואים "כאופן אינסטינקטיבי" כמותר, ראוי וכמקור לגאווה (או בושה). נורמות גורמות לנו לרצות לפנות את מקור מנו לזקנים ובו בזמן גם לרגשות האשם או הבושה שאנו חשים אם כשלנו בהגשת עזרה. נורמה לא רוקא מעצבת את התנהגותנו, אך היא מעצבת את תגובתנו לכישלון שלנו לקיים אותה.

הנורמות - ולא עצם המעשה - הן שגורמות לנו לחוש לא בנוח להשליך מסטיק ברחובות שווייץ או נוח מאוד להשליך בקבוקים ריקים בחוף ציבורי בתל אביב. זו הסיבה ש"נורמה" ו"נורמלי" הן אותה מילה. "נורמלי" אינו אלא השם שאנו נותנים למה שהנורמות מכתיבות לנו ברממה. איך נוצרות או נאכפות נורמות? אין לכך תשובה חד משמעית. לפעמים די באדם חזק אחד כדי לקבוע נורמה: כך למשל, כשרפיק וסלי, אלבי

19.7x27.72	32	54	עמוד	הארץ - מוסף הארץ	25/01/2013	35447271-3
738420 - שומרי הסף טר						

נאשי שב"כ ומג"די אבו ג'זמע אחרי חטיפת האוטובוס בקו 300. סקנדל שהפך למדיניות צילום: אלכס ליבק

כפי שהתחוויר לי עצמי לאטילאט, לסודיות יש כוח רב בכניית החברה הזאת באופן שהנו ייחודי לחלוטין לישראל. הסודיות מפרידה בין בעלים לנציגים, בין אמהות לבניהן, ומסמלת את נוכחותה המסיבית של המדינה, שם, בין המרק ללחם. מעטה הסודיות כובל (בעיקר) את הגברים לארצם, יוצר חיץ בינם לבין המשפחה ומלמד את הנשים לא לשאול שאלות. סודיותם של הגברים היא משהו שנשים צריכות ללמוד לקבל, והן מקבלות את הקשר החזק, הבלתי ניתן להתרה הזה, את הסודי לידריות של גברים עם המדינה ועם גברים אחרים שמתעסקים בעניינים סודיים.

המוסד הוא סוכנות הביון הישראלית. סוכנות ביון פועלת תחת מסווה ומסתירה את פעילויותיה. בכך, מטרתו של המוסד דומה לזו של סוכנויות ביון אחרות בעולם (איסוף מידע על אויבי מדינה פוטנציאליים בגבולות ישראל ומחוצה להם).

אבל למוסד יש מומחיות שאין לסוכנויות דור מות אחרות: מופקדת בידיו המשימה להגן על העם היהודי בכל העולם. וזה כולל הבאת יהודים שחייבים בסכנה לישראל או ענישה של אויבי העם היהודי, והכוונה היא לפזורות היהודים בכל העולם. לדוגמה, המוסד הוא שחטף והביא את אייכמן למשפט ב-61' או רדף את מבצעי הפיגוע במומבסה ב-2002 שבו נהרגו שלושה ישראלים ו-13 קנייתים. טווח הפעולה של המוסד חוצה אם כן גבולות טריטוריאליים, ויש לו מעין משימה רוחנית של הגנה על העם היהודי כולו בכל מקום שבו יימצא בסכנה. במוכן הזה, כאמור צעות המוסד, ישראל היא מדינה ללא גבולות, משום שהקשר שלה ליהודים יגיע לכל מקום בו יימצאו פירוש הרבר גם שפעולותיו של השירות החשאי הישראלי מגובות בכוח מוסדי עצום ורב (ואכן, מה יכול לקבל לגיטימיות גדולה יותר מאשר הגנה לה לכה ולמעשה על הישות הרוחנית שנקראת "העם היהודי"?)

המוסד ממלא תפקיד חשוב ברגולציה של מה שהוא תופס ככישלון או כסירובן של מדינות להילחם בעיילות באלה המסכנים את ביטחונה של מדינת ישראל ושל היהודים ברחבי העולם. זו הסיבה לכך שאחת המשימות המרכזיות של הסוכנות היא לאתר ולחסל את אלה המסתתרים במדינות ערביות (מעריכים כי המוסד הוא האחראי, למשל, לחיסולם של המדען האיראני ב-2012, של מנהיג ג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני פתחי שקאקי ב-95' ושל ג'רלד בול, המשקייע הקנדי ב"תותח העל" של סדאם, ב-90'). מבצעיו המוצלחים של המוסד מתקבלים בכלי התקשורת הארצית בגאווה, הקלה, ובתחושת חוץ משונה, מכך שהעם היהודי הקטן תובע נקמה מהעולם הגדול והעוין של לא יהודים. באותם רגעי גאווה, הקלה והעצמה, אנו יודעים שהמוסד הפך למקור לגורמטיביות - הוא מעצב את מה שאנו מעריכים. טענה כזאת אין פירושה הבעת דעה על איכותם של ראשי המוסד. היא נועדה להצביע על כך שארגונים מסוימים הם כה חזקים עד שהם מסוגלים ליצור נורמות, ללא קשר לאיכותם או לכוונותיהם

למוסד יש מומחיות שאין לסוכנויות ביון דומות אחרות: מופקדת בידיו המשימה להגן על העם היהודי בכל העולם. באמצעותו, ישראל היא מדינה ללא גבולות, משום שהקשר שלה ליהודים יגיע לכל מקום שבו יימצאו. פירוש הדבר גם שפעולותיו של השירות החשאי הישראלי מגובות בכוח מוסדי עצום ורב

האחרונות נתקלו בחומה של שתיקה. היא ניסתה להבין מה טיב החומר שהוא לומד, מי הם המורים שלו, לאיזה תפקיד הוא מיועד, בקיצור, איך נראים הימים הארוכים האלה שמתחילים ב-07:00 ומסתיימים בחצות. אבל שאלותיה נענו לעתים קרובות ב"זה סוד. אני לא יכול להגיד". עם הזמן למדה חבי רתי להיזהר בשאלות מסוג זה ולימדה את עצמה לא לשאול אותן. היא למדה לקבל לסודיות היא טקס שבו גברים (וחלק מהנשים) לומדים לבלר את עצמם מחיי המשפחה הרגילים, מאבות, אמהות, נשים, ילדים וזקנים.

נאיבית או שאת טיפשה?" אבל סוציולוגים מתייחסים לזה אחרת: הם מניחים שכחברה בקבוצת השיוך שלה, ד"ר זקוטסי קי היא חברה כשירה בהחלט. היא החליטה לעזור לשמעון קופר משום שבקשתו היתה בטוחה מסוים של מה שהיה מקובל עליה מבחינה נורמטיבית. מעט מאוד אנשים - למעשה רק פושעים - פועלים מחוץ למסגרת זו, של טווח ההתנהגות המותרת. אינני אומרת שכל אשה היתה נענית לבקשתו של קופר. אני פשוט מעלה את האפשרות שמשוהו בטי ווח ההתנהגויות הנורמטיביות האפשריות בחברה הישראלית גרם לבקשה הזאת להישמע הגיונית באוזניה של אשה שהיא חברה כשירה בקבוצתה - ואת טווח הסבירות הזה עלינו לחקור. עלינו לשאול מה בבקשתו נראה לה אמין דיו כדי לשתף איתו פעולה, מה גרם למטרה לקבל זאת כעדות לחפותה ולקורא להבין, אני מניחה, למה כוונתה ב"חשבת שאני עוזרת למדינה". בקיצור, מה גרם למריה זקוטסקי לחוש שהיא אזרחית נאמנה כש עזרה לסוכן מוסד מתחזה להרוג אדם שלא הכירה ברעל קטלני שאינו ניתן לאיתור?

בנם של זוג חברים קרובים, שאיתם יצא לי לשבת הרבה בארוחות ערב שבת באחרונה, התחיל קורס אינטנסיבי ביחידת עילית של המודיעין בצבא. באחת מארוחות שישי אלה נדהמתי ונבהלתי לגלות ששאלותיה הסקרניות של אמו על פעילויותיו

19.68x24.95	33	עמוד 54	הארץ - מוסף הארץ	25/01/2013	35447274-6
שומרי הסף טר - 738420					

מימין למעלה, נגד כיוון השעון: אילון, שלום, פרי, דיסקין, דיכטר וגילון ב"שומרי הסף". המוסר לא רלוונטי

הסיבה לכך שעינויים והתעללות הפכו לדרכים שגרתיות להתייחס אל האויב: אלה רק האמצעים שנועדו להחליש את האויב. הרעיון שלפיו אפשר ולמעשה צריך, לפגוע בגופם ובכבודם של אויבינו כדי להשיג את מטרתנו - ביטחון מרבי - הופך לדרך מחשבה שגורה, הופך אותנו לארשיים לאחר ולפגיעות של הזולת.

4. ולסיום, השב"כ, כמו המוסר, פועל תחת מעטה סודיות. סודיות נראית כמו תכונה זוהרת של ארגונים ואנשים. המוסר, השב"כ, אמ"ן, יחידות מודיעין רבות בצבא, שירותי האבטחה הרבים והמגוונים שמספקות המדינה וחברות פרטיות, כל אלה ממלאים חלק נרחב בחברה הישראלית וחלק אף גדול יותר בחברה הגברית הישראלית. אעז אפילו לתת הערכה גסה, שאחד מכל חמישה גברים שהיה או הנו בשירות פעיל, לומר בשלב זה או אחר בחייו את חובת הסודיות, בצורה זו או אחרת. בעוד מדיניות CIA מוגבלת לפלח קטן מאוד באוכלוסיית ארצות הברית, נוהג ה"סודיות" בישראל רווח בקרב חלקים נרחבים מהאוכלוסייה ומתפשט בהתאם לכך. הסודיות ממלאת חלק גדול כל כך בעיצוב המנטליות של גברים וקבוצות אלה, עד כי אנו שוכחים לשאול מהן ההשלכות שלה. בהגדרתה, סודיות אינה ניתנת לבריקה, איון, בחינה או ביקורת ציבורית. לכן היא גם סותרת את הנחות היסוד של משטר דמוקרטי מבוסס על שקיפות יותר מזה: סודיות מלמדת לבז לנטילת אחריות ציבורית. זהו לבילבה של המנטליות האנטיידמוקרטי. היא גורמת לאנשים להסכים לא לשאול שאלות ("אני לא יכול להגיד לך מה שיטות הע" בודה שלנו", אומר לי תמיד קצין הביטחון של אליעזר בגסות).

הרשו לי אם כן להציע הצעה צנועה לפתרון הת" עלומה הסוציולוגית שאיתה פתחתי: המבנה הנרמטיבי הזה הוא שמסביר את התנהגותה של ד"ר זקוטסקי. שיתוף הפעולה של זקוטסקי עם קופר מבוסס על כמה נורמות:

א. הסודיות שלו - האיש הזה לא יכול היה לספר לה מה היתה משימתו, ממד מקובל ואפילו נערץ בחברה הישראלית.

ב. היא לא שאלה שאלות, כי כמו חברתי מארוחות

בהגדרתה, סודיות אינה ניתנת לבריקה, איון, בחינה או ביקורת ציבורית. לכן היא גם סותרת את הנחות היסוד של משטר דמוקרטי המבוסס על שקיפות. יותר מזה: סודיות מלמדת אותנו לבז לאחריות ציבורית. זהו לב"ב של המנטליות האנטיידמוקרטי. היא גורמת לאנשים להסכים לא לשאול שאלות ולא לפקפק במדיניות שאותה אינם מבינים

נייטרליים, כמערכת של תהליכים שיש להבינם בלי קשר לשאלה אם הם בעד או נגד היהודים. שנית, חלוקה דיכוטומית כזאת של העולם, מעורר דדת צורת חשיבה פרנאוידית, שמטרתה העיקרית היא לזהות ולהשמיד אויבים. המנטליות הזאת של "אנחנו והם", "אויבים וחברים", מחלחלת עמוק לתוך החברה האזרחית. ואיך היא משפיעה על החיברה האזרחית? היא מבססת את הסולידריות החברתית על פחד מאויב משותף. מה שנחשב בתהליך הזה הוא סולידריות חיובית, שמתפתחת ממודעות אוניברסליסטית והרצון להגן על זכויות אדם וצדק לכל, ללא קשר לדת או קבוצה אתנית.

3. כתוצאה מכך, המוסריות הופכת ללא רלוונטית ליחסים שבין אדם לחברו. חלוקת העולם לחברים ולאיבים היא הצידוק לכך שכל מי שאינו חבר הוא בהכרח אויב. ואם יש לך כל כך הרבה אויבים, היא גם מצדיקה התעלמות משאלות מוסריות. כמו שאברהם שלום אומר בסרט, בחיזוק סרקסטי: למור סר אין שום קשר לחימה בטרור. כשאתה נלחם, אתה רק רוצה לנצח. ואכן, מדינה שנלחמת במה שהיא מגדירה "טרור" מרשה לעצמה, בהגדרה, לעקוף את המוסר, מפני שהיא יכולה לראות את האחר, בהגדרה, רק כאיום קיומי ומשום שהיא עצמה מרגישה כנתונה תחת איום קיומי. זו גם

של העומדים בראשם. המוסר אינו הסוכנות היחידה מסוגה. היא מהדהדת בסוכנויות רבות אחרות דומות לה. בסרטו המרשים של דרור מודה שעלה באחרונה, "שומרי הסף", שישה ראשי שב"כ לשעבר - יובל דיסקין, אברהם שלום, כרמי גילון, יעקב פרי, אבי דיכטר ועמי אילון - מתראיינים על פעילויות השב"כ. מבלי משים, אותם ראשי שב"כ דיברו כמו סוציולוגים, ושיחזורו את עלייתן של נורמות חדשות שעוצבו על ידי הארגון שבראשו עמדו, נורמות שלא היו לגמרי מודעים אליהן אפילו כשיישמו אותן. מהן אותן נורמות? כך אני מתרגמת את מה שהם אמרו.

1. להרוג ללא משפט. ראשי השב"כ לשעבר ננים בפוליטיקה של סיכול ממוקד שיישומה הוחלל בש"טחים הכבושים בשנות ה-80 אך בעיקר בשנות ה-90. בסרט, הסיכולים הממוקדים קשורים לפרשת קו 300, שבה שניים מהפלסטינים שחטפו אוטו בוס נלכדו על ידי כוחות שב"כ שהצליחו להשתלט עליהם, אך במקום להביאם למשפט, הם חוסלו. בדמנה, חשפה הפרשה את הכוח היחסי של הכבוד הישראלי לשלטון החוק, מפני שהדבר הפך לשעורוריה (למרות שהמעורבים שיקרו בעדותם והסתירו פרטים). אך מה שנחשב אז לסקנרל הלך אטיאט והפך למדיניות שיטתית של סיכולים ממוקדים (לרעתי, ישנו הבדל אנליטי בין חיסול ממוקד לבין פרשה זאת, אבל אפשר לתהות אם אין תוצאות דומות בשני המקרים). חיסול של בני אדם - אפילו אויבי המדינה - מבלי להביאם למשפט, מעביד מסרים חזקים לחברה. אחר מהם הוא שלמדינה יש זכות, ריבונות וכוח לעשות כרצונה, להפך את החוק הבינלאומי ולפרוץ גבולות בינלאומיים, במטרה לנקום באויבי מדינה ממשיים ופוטנציאליים. כך המדינה מגינה על גרסה פרימיטיבית של צדק שעוקפת את החוק ואת בתי המשפט. בעשותה כן, המדינה מציבה עצמה מעל החברה האזרחית, המוגדרת כאזור שב"טוכו אורחים מוגנים מפני כוח שרירותי ואלימות; במובן זה, ובניגוד לתיאוריה בסיסית של רמוקרטיה, היא אינה משקפת את ריבונות האזרחים, אלא דווקא את ההפך: אלה הם האזרחים שצריכים לבצע את דרישות המדינה. המסר השני הוא שהאלימות מציגה עצמה כשגרה, דרך פעולה מקובלת המשמשת את המדינה לפתרון בעיותיה. האלימות עוברת נורמליזציה, הופכת לבלתי נראית כאלימות, משום שהיא הנורמה.

2. דיסקין מעלה בסרט הבחנה טובה, ולפיה עבר דתה של סוכנות השב"כ - לאתר ולמצוא אויבים - מכתובה תפיסת עולם שהופכת שגורה בדרכי חשיבה ספציפיות, המוגדרות כחשיבה בינארית. לכך יש לפחות שתי תוצאות. הראשונה היא קוגניטיבית: כשמחלקים את העולם בצורה חדה לחיברים ולאיבים, אופן החשיבה נעשה פשטני, שחור ולבן. כפי שדיסקין עצמו אומר: מקבלי ההחלטות לא אהבו לחשוב על כמה אופציות בו זמנית, וכי שהיה צורך לקבל החלטה, היה צריך לצמצם אותה לשתי אופציות, לצורת חשיבה של אר"א. ברור שחשיבה כזאת אינה מעודדת יצירתיות ומורכבות, אבל בנוסף לכך, היא גם מחלישה את היכולת השכלית והרגשית לראות את העולם במונחים

6.41x24.62	34	54	עמוד	הארץ - מוסף הארץ	25/01/2013	35447277-9
שומרי הסף טר - 738420						

ערב שבת, היא יודעת שזה מה שנשים עושות: הן לא שואלות את הגברים שיוצאים למשימות מסוכנות במה הם עוברים.

א. מטרידה עוד יותר היא ההשלמה הנאיבית עם כך שמדינת ישראל יכולה ולמעשה חייבת לרצוח אדם ממדינה זרה, אם אותו אדם מוגדר כאויב. קופר פרט על נימיה של תפיסת עולם פשטנית מאוד, המבוססת על חברים ואיבים.

ד. השעיית שלטון החוק היא פשוט הממד שבו יש ראל מנהלת את ענייניה באופן שגורתי. וכך ניתן לרעתי לפתור את התעלומה הסוציולוגית שממנה התחלנו. זו המערכת הנורמטיבית שמסבירה את הפיכתה של זקוטסקי לשותפה לפשע של קופר (אפשר לתהות - רק לתהות - אם המבנה הנורמטיבי הזה אינו דומה במשהו לאופיה הפרנואידי והברוטלי של המדינה הסובייטית, שאותו הכירה זקוטסקי לפני שהיגרה לישראל).

● ● ●

מרבית ראשי השב"כ אמרו אותו דבר: המחנה הרתי לאומי, שחלק מחבריו הביעו את שמחתם על רצח רבין, הוא תוצאה של המדיניות העיוורת של רבות מממשלות ישראל, מימין ומשמאל, ושל הרכיבים שבהן יישם השב"כ מדיניות קשוחה של מעקב, הפחדות, עינויים וחיסולי פלסטינים בשטחים. תנועת ההתנחלות צמחה באין מפריע מפני שהמדינה היהודית שירתה בשקט את האינטרסים שלה. שיהיה ברור: תנועת ההתנחלות הרתית מייצגת את הכוחות האפלים ביותר שיכולים לצמוח בחב"ד דה דמוקרטיה - לראות את העולם כאויב מסוכן, להצדיק את חוסר המוסריות הבוטה, לשלוט ולשעבר אחרים באלימות, להפוך את הברוטליות והאלימות להלכי נפש שגרתיים, והחמור מכל, לעטוף את הכל בטלית של תכלת, של ערכים יהודיים ופטריוטיים. כל אלו דנים את ישראל להיפוך לאחת מאותן מדינות שאינן יכולות לראות את אלימותן שלהן. לישראלים רבים, האלימות שהם מפעילים נראית, מסיבה מסתורית כלשהי, מוצדקת ואפילו מוסרית (רוגמה אחת מני רבות: דני דנון, שהציע בצדקנות כי על כל טיל שישוגר על ישראל, צה"ל ימחק שכונה אחת בעזה).

אכן, כפי שמבהיר הסרט "שומרי הסף", תופעת ההתנחלויות - שכללה השתלטות לא חוקית על שטח פלסטיני, הטרדה חוזרת ונשנית של פלסטינים על ידי הצבא והתושבים, יחסים קולוניאליים עם מעמד האדונים והשימוש השגורתי באלימות - קמה תחת השפעתה האטית של מדיניות שיטתית של כמה מממשלות ישראל ושל הנורמות שנכפו אט-אט על ידי סוכנויות ביטחון ועל ידי הצבא. נפתלי בנט ובוחריו יכולים להתעטף בטלית הרתי חניות היהודית, אך הטלית הזאת אינה גרולה מספיק כרי להסתיר את הפרימיטיביות של תפיסת עולמם. הערכים היהודיים שמקדמת תנועת ההתנחלות בגאווה רבה כל כך מבוססים למעשה על נורמות של אלימות והיעדר חוק (ראו רצח רבין, שזכה לתמיכה רחבה; או קריאתו של פייגלין לאי ציות אזרחי). ר"ר מריה זקוטסקי, שותפה לרצח שלא מרצונה, היא רק חוליה אחת המחברת את החברה הישראלית להתנחלויות, בשרשרת ארוכה של נורמות שהפכו לנורמליות עגומה. ■